

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 5 juli 2011

Mål nr

Ö 5155-10

KLAGANDE

MB

Ombud: Advokat ÅG

MOTPART

AW

Ombud: Advokat AK

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätts beslut 2010-10-20 i mål Ö 6397-10

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MB har yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens beslut undanröjer tingsrättens avvisningsbeslut och återförvisar målet till tingsrätten för fortsatt behandling.

AW har bestritt ändring.

SKÄL

Omständigheterna i målet

1. AW och MB har gemensamt sonen O, född år 2003. De är samtliga svenska medborgare. Genom dom meddelad av Svea hovrätt den 20 november 2008 tillerkändes AW ensam vårdnaden om O samt förordnades det om rätt till umgänge mellan MB och O. MB väckte den 20 januari 2010 talan om överflyttande av vårdnaden om O.
2. AW flyttade med O till Bali i Indonesien i december 2009, där de båda fortfarande befinner sig. Det får anses klarlagt att AW dessförinnan – under hösten 2009 – sålt sin bostad, avregistrerat sin enskilda firma och erhållit visum till Indonesien för ett år. Vid tidpunkten för talans väckande hade även Os skolplats sagts upp. Det saknas vidare skäl att ifrågasätta AWs uppgift att O sedan den 18 januari 2010 är inskriven i en internationell skola på Bali samt att bostads- och arbetsförhållandena där har förverkligats i enlighet med AWs

avsikter. De anges i den svenska folkbokföringen som avregistrerade den 16 februari 2010.

3. Frågan i målet är om svensk domstol är behörig att ta upp talan till prövning, dvs. om det föreligger svensk domsrätt.

Svensk domsrätt enligt Bryssel II-förordningen

4. Bestämmelser om domsrätt i mål rörande vårdnad och anslutande frågor finns i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen).

5. Artiklarna 8–13 i förordningen innehåller bestämmelser om behörighet för medlemsstaternas domstolar i mål om föräldraansvar. Begreppet föräldraansvar omfattar bl.a. vårdnad och umgänge (artikel 1.2 a och artikel 2.7). Om ingen medlemsstats domstol utpekats som behörig enligt nämnda artiklar, ska enligt artikel 14 behörigheten i varje medlemsstat bestämmas enligt den statens lag.

6. Domsrättsreglerna i Bryssel II-förordningen rörande föräldraansvar går längre än vad som är nödvändigt för en samordning mellan EU-staterna, dvs. för att undvika kompetenskonflikter dem emellan. Frågan om barnet har hemvist i Sverige ska alltså prövas enligt förordningens bestämmelser även om det i målet saknas anknytning till en annan EU-stat. (Se Maarit Jänträ-Jareborg, Harmonisering, samordning och ömsesidigt förtroende inom Europeiska unionen, SvJT 2005 s. 804 ff., på s. 826; jfr även artikel 14 ”om ingen medlemsstats domstol är behörig”.) Frågan om svensk domstol är

behörig ska således i första hand prövas enligt bestämmelserna i Bryssel II-förordningen.

7. Enligt huvudregeln i artikel 8.1 ska domstolarna i en medlemsstat vara behöriga i mål om föräldraansvar för ett barn som har hemvist i den medlemsstaten vid den tidpunkt då talan väcks, dvs. när stämningsansökan ges in till domstolen (artikel 16).

8. Förordningen innehåller inte någon definition av begreppet hemvist. EU-domstolen har i två domar uttalat sig om hemvistbegreppets innebörd i förhållandet mellan två medlemsstater (se dom den 2 april 2009 i mål C-523/07, A, punkterna 37-44, och den 22 december 2010 i mål C-497/10 PPU, Mercredi, punkterna 47-56). Enligt EU-domstolen ska begreppet hemvist, i den mening som avses i artikel 8.1 i förordningen, tolkas så att det motsvarar den plats som avspeglar det förhållandet att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och i familjhänseende. Härvid ska hänsyn tas till hur varaktig och regelbunden vistelsen i en medlemsstat är, förhållandena för vistelsen, skälen till vistelsen, skälen till att familjen flyttat till den andra medlemsstaten, barnets nationalitet, platsen och förutsättningarna för skolgången, barnets språkkunskaper, familjeförhållanden och sociala band i denna medlemsstat. Det ankommer på den nationella domstolen att fastställa barnets hemvist mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet. (Målet A, punkt 44.) Föräldrars avsikt att tillsammans med barnet bosätta sig i en annan medlemsstat kan visa sig genom vissa konkreta omständigheter, såsom att de förvärvar eller hyr en bostad i den medlemsstat som de flyttat till (målet A, punkt 40, och målet Mercredi, punkt 50). För att hemvistet ska kunna skiljas från en endast tillfällig närvaro måste vistelsen vanligtvis ha varat en viss tid för att den ska anses tillräckligt stadigvarande. För att hemvistet ska anses flyttat till den mottagande medlemsstaten har det dock framför allt betydelse att vederbörande har önskat, permanent eller

stadigvarande, etablera centrum för sina intressen i denna medlemsstat. Vistelsens varaktighet är således endast en indikation vid bedömningen av om det är fråga om ett stabilt hemvist. (Se målet Mercredi, punkt 51.)

9. O står under AWs ensamma vårdnad, vilket innebär att hon har rätt att bestämma var O ska bo. Omständigheterna är sådana att O får anses ha samma hemvist som AW. Utredningen i målet (se p. 2 ovan) ger vid handen att AWs och Os flytt till Indonesien varit planerad. Hennes åtgärder inför flytten och att anmäla O till skolgång på Bali i Indonesien får anses visa att AW avsåg att etablera sig och för en överskådlig tid ha centrum för sina intressen där. Trots den korta tid som förflutit från tidpunkten för flytten ska AW och O vid tidpunkten för talans väckande inte anses ha haft hemvist i Sverige i den mening som avses i artikel 8 i Bryssel II-förordningen.

10. Bestämmelserna i de följande artiklarna 9–13 i förordningen grundar inte heller behörighet för vare sig svensk domstol eller någon annan medlemsstats domstolar. Av artikel 14 framgår att svensk domstol då kan grunda behörighet på svensk lag.

Svensk domsrätt på annan grund än Bryssel II-förordningen

11. Det saknas i svensk rätt lagregler om domsrätt för fall där en vårdnadsfråga uppkommer utan samband med äktenskapsmål. Av fast rättspraxis följer att svensk domsrätt föreligger i vårdnadsfall när barnet har hemvist här, dvs. samma regel som finns i artikel 8.1 i Bryssel II-förordningen. Svensk domsrätt har vidare under vissa förutsättningar ansetts kunna grundas på vårdnadshavarens hemvist. Enbart kärandens hemvist här är emellertid inte tillräckligt för att grunda svensk domsrätt, inte ens när denne har del i vårdnaden. (Se NJA 1999 s. 166 med hänvisningar.)

12. I 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap finns en definition av begreppet hemvist. Enligt denna ska den som är bosatt i viss stat vid tillämpning av lagen anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Definitionen har ansetts vägledande vid tolkningen av begreppet hemvist i andra internationella familjerättssammanhang (se bl.a. NJA 1983 s. 359 och 1987 s. 600).

13. Vid prövningen av om det rör sig om en sådan stadigvarande bosättning som anges i definitionen ska hänsyn tas till samtliga faktiska förhållanden i samband med vistelsen. Det saknas här anledning att göra någon annan bedömning av Os hemvist än den som redovisats i det föregående (p. 9).

14. Svensk domsrätt kan således inte grundas på Os hemvist. Med hänsyn härtill och då inte heller någon annan grund för svensk domsrätt finns, ska överklagandet avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Kerstin Calissendorff, Per Virdesten, Gudmund Toijer, Lena Moore (referent) och Johnny Herre
Föredragande justitiesekreterare: Miriam Kantor